

5. Коломоєць Т. Г. Розвиток творчості дітей дошкільного віку на заняттях з художньої праці. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/154284175.pdf>.
6. Кононенко Н. В., Таран Д. М. Розвиток творчих здібностей дошкільників як складова виховного процесу. *Інновації в професійній діяльності педагога: проблеми, теорія, практика* : матеріали міжнародної науково-практ. конф., 17–18 жовтня 2019 р. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. С. 148-150.
7. Кривошея Т.М. Розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку у процесі формування уявлень про форму предметів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 22-23 квітня 2021 р., Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2021. С.20-24.
8. Кривошея Т.М., Фурманюк Ю. С. Розвиток уяви і фантазії в дітей старшого дошкільного віку в процесі конструювання з картону і паперу. *Scientific progress: innovations, achievements and prospects*. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Munich, Germany. 2022. Pp. 200-206. URL: [URL: SCIENTIFIC-PROGRESS-INNOVATIONS-ACHIEVEMENTS-AND-PROSPECTS-6-8.11.22.pdf \(sci-conf.com.ua\)](https://www.mdpc-conf.com.ua/SCIENTIFIC-PROGRESS-INNOVATIONS-ACHIEVEMENTS-AND-PROSPECTS-6-8.11.22.pdf)
9. Пухно С. В., Харченко А. В. Розвиток творчих здібностей у процесі формування психологічної культури майбутніх вчителів. *Актуальні питання природничо-математичної освіти*. 2016. № 7-8. С. 229-235.
10. Gianni Rodari. The Grammar of Fantasy: An Introduction to the Art of Inventing Stories. Publishing house: Enchanted Lion Books. 2025. 168 p.

ВИХОВАННЯ ГУМАННОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ ЗДО І СІМ'Ї

Марія Маховська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Іщенко доктор педагогічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

EDUCATION OF HUMANE BEHAVIOR OF CHILDREN OF ELDERLY PRESCHOOL AGE IN THE PROCESS OF INTERACTION BETWEEN EDUCATION AND FAMILY

Maria Makhovska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкривається актуальність проблеми виховання гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку та ефективність використання проблемних ситуацій у вихованні цієї якості у дітей.

Ключові слова: виховання гуманної поведінки, гуманні взаємини, старші дошкільники, проблемна ситуація.

Abstract. The article reveals the relevance of the problem of educating humane behavior in children of senior preschool age and the effectiveness of using problem situations in educating this quality in children.

Key words: *educating humane behavior, senior preschoolers, problem situation.*

Дошкільне дитинство важливий етап у духовно-моральному вихованні людини, період формування її ціннісних орієнтацій. Виховання гуманних почуттів та стосунків є одним із першочергових завдань формування особистості дошкільника. Стрижнем та показником моральної вихованості людини є її ставлення до людей та до самого себе, вміння розуміти іншого.

Проблема гуманних стосунків у наукових дослідженнях розглядалася в таких напрямках: значення спілкування в особистісному ставленні дітей дошкільного віку. (О. Кононко, В. Кузьменко); особливості формування у дошкільному віці ціннісного ставлення до однолітка (Т. Поніманська, Ю. Приходько); специфіка прояву гуманних взаємин дошкільників у спільній діяльності (Л. Артемова, В. Котирло); статева диференціація та міжособистісні взаємини в ранньому онтогенезі (Л. Карнаух, Т. Титаренко); роль художньої літератури у становленні гуманістичної спрямованості (Н. Химич). Становлення моральних почуттів як передумови формування гуманної поведінки обґрунтовано в працях В. Котирло, С. Кулачківської, С. Ладивір.

Саме в дошкільному віці дитина вперше знайомиться з соціальними нормами, які з віком починають регулювати її поведінку. Гуманістичні ідеї визнають цінність людини, її право на вільний розвиток, реалізацію здібностей. Дошкільний вік відрізняються вмінням реалізувати норми моралі у взаєминах з оточуючими [1, 2].

Протягом дошкільного віку в дітей активно розвивається самосвідомість, тобто дитина починає розуміти те, що вона являє собою, якими якостями володіє, чим викликане ставлення до неї оточуючих. Дедалі більше дитина починає усвідомлювати свої вчинки і їх наслідки. Поступово у дитини самосвідомість трансформується в самооцінку, коли вона здатна оцінити свої якості та можливості, досягнення та невдачі. Однак, у молодшому та середньому дошкільному віці діти ще не можуть оцінювати себе та інших самостійно, в основному вони просто повторюють судження дорослих. Тільки в старшому дошкільному віці діти починають чітко усвідомлювати свої переваги і недоліки, враховувати думки оточуючих. Ця зміна має велике значення для подальшого розвитку особистості та формування гуманних якостей, дотримання позитивних зразків, свідомого засвоєння норм поведінки. Крім того, дитина у старшому дошкільному віці починає навмисно використовувати у своїх цілях ставлення оточуючих до тих чи інших її якостей та вчинків. У цьому віці діти вже починають розуміти, наприклад, що впертість – це негативна якість, проте свідомо її виявляють, у ставленні до тих дорослих, які часто поступаються своїми принципами та правилами. Для того, щоб викликати любов та розчулити дорослого, дитина може свідомо демонструвати свої позитивні риси [2].

У старшому дошкільному віці стає доступним розуміння загальних принципів, зв'язків та закономірностей, що лежать в основі наукового знання. До кінця дошкільного дитинства дитина здатна засвоїти окремі факти про природу, залежність між організмом і навколишнім середовищем, потребою та поведінкою, між формою предмета та його функцією. Щоб досягти необхідного рівня пізнавальної діяльності, навчання дітей старшого дошкільного віку має бути спрямоване на активний розвиток мислення та орієнтуватися на «зону найближчого розвитку».

Головним напрямом розвитку гуманних почуттів у дошкільному віці є збагачення їхнього досвіду (емоційного, досвіду поведінки та взаємодії). *Емоційний досвід* включає: співчуття та емпатію, доброзичливість та чуйність, вдячність, справедливість, сором та провину. *Досвід поведінки та взаємодії* передбачає допомогу та підтримку, дружбу та товариськусть, уважність та повагу, розв'язання конфліктів [2].

Навіть трирічній дитині приємна похвала, а осуд засмучує. Але переживання трирічних дітей відносяться не до власних вчинків, а до оцінювання дорослих. Принаймні, засвоєння правил поведінки і цінностей, формування самооцінки дитини, переживання щодо дотримання цих норм формується у старшому дошкільному віці. Важливо зазначити, що цей

досвід є початковим і потребує постійного збагачення та розвитку протягом усього дошкільного віку. Дорослі відіграють ключову роль у створенні сприятливого середовища для формування гуманних почуттів та стосунків у дітей [4].

Необхідно прагнути до того, щоб прояви позитивних якостей особистості дітей закріпилися у звичку, в автоматизовану дію, наприклад: підтримувати порядок, вітатись, добиватися результатів на заняттях тощо.

Для успішного закріплення позитивних особистісних якостей важливо, щоб мотиви, які спонукають дітей до дій, були значущими в їхніх очах, щоб ставлення до виконання цих дій було емоційно-позитивним [4, с. 54].

Дослідження вчених доводять ефективність використання проблемних ситуацій у вихованні гуманної поведінки дітей дошкільного віку. Активна пошукова діяльність дітей щодо вирішення проблемних ситуацій, на думку Т. Поніманської [5], сприяє творчому пізнанню навколишнього світу, засвоєнню культурних практик, розвитку соціальних компетенцій та емоційного інтелекту. Проблемні ситуації дозволяють змінити позицію дитини у пізнавальній діяльності та у взаємодії з іншими людьми з пасивної на активну. Вільно виражати свої думки дитина може за умови уважного і доброзичливого ставлення дорослого.

Отже, проблемна ситуація – це ситуація, що містить певну соціальну проблему, яка потребує розв'язання. Вирішуючи проблемну педагогічну ситуацію, дитина здійснює моральний вибір в умовах близьких до реального життя.

Активне використання проблемних ситуацій у вихованні гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку сприяє: *активізації мислення та уяви* (діти вчаться аналізувати ситуацію, прогнозувати результати різних варіантів поведінки); *розвитку емпатії та співчуття* (потрапляючи в ситуацію, де хтось потребує допомоги або переживає негативні емоції, дитина вчиться ставити себе на місце іншого, розуміти його почуття); *набуття досвіду прийняття рішень* (у процесі розв'язання проблемної ситуації дитина вчиться обирати оптимальний варіант поведінки, зважаючи на інтереси інших); *розвиток соціальних навичок* (у спільних обговореннях проблемних ситуацій діти вчаться висловлювати свою думку, слухати інших, аргументувати свою позицію); *усвідомлення відповідальності* (аналізуючи наслідки своїх дій або бездіяльності в проблемній ситуації, дитина починає розуміти свою відповідальність за власну поведінку та її вплив на інших); *створення мотивації до гуманної поведінки* (успішне розв'язання проблемної ситуації, отримання позитивного емоційного відгуку від оточуючих підкріплює бажання дитини діяти гуманно).

Застосування тієї чи іншої проблемної ситуації визначається її темою та змістом, відповідно до яких формулюються питання, що стосуються дій учасників даної ситуації, їх мотивації, переживань та почуттів, дотримання норм та правил. Дослідники виділяють такі типи проблемних ситуацій: конфлікту; несподіванки (незвичайна, парадоксальна); із вибором варіантів; ситуація з навмисно допущеною помилкою [5, с. 87].

На практиці в закладах дошкільної освіти використовують такі проблемні ситуації: умовно-вербальні, імітаційно-ігрові та реально-практичні. За змістом – ілюстративно-описові, колізійні, прогностичні, оціночні. Умовно-вербальні ситуації мають на увазі обговорення готових ситуацій, у яких життєві факти відбиваються у мовленнєвій формі. Це може бути обговорення літературного твору, картини, відеосюжету, випадки із життєвого досвіду. Імітаційно-ігрові проблемні ситуації організовуються у формі дитячої гри (гра-драматизація, режисерська, сюжетно-рольова), де дитина бере на себе роль будь-якого персонажа.

Реально-практичні проблемні ситуації створюються у різних видах дитячої діяльності – трудовій, руховій, художній тощо. Дітей ставлять перед необхідністю вибору між діями у своїх інтересах чи інтересах інших (наприклад, допомогти однолітку). Вихователь при цьому ставить навідні питання, спонукаючи дитину до пошуку вирішення проблеми. Ілюстративно-описові ситуації вказують на будь-який факт, який слід розпізнати відповідно до моральних цінностей, норм і віднести до певної категорії (правда-брехня, турбота байдужість тощо).

Оціночні ситуації розвивають попередній вид ситуацій та доповнюють називання моральної норми встановленням причинно-наслідкових зв'язків у вчинках та діях. Оціночна проблемна ситуація також передбачає адекватну оцінку вчинку, пояснення своєї позиції, виявлення мотивів поведінки та суджень інших учасників. Прогностичні ситуації характеризуються висунуттям припущень, подальшим розвитком подій, поясненням дій героїв з погляду соціальних орієнтацій. Колізійні ситуації мають на увазі вибір правильної лінії поведінки та її мотивування відповідно до моральних норм і уявлень [5].

Отже, змалку дитина вчиться узгоджувати власні дії з інтересами інших людей, відповідати за свої вчинки. А результатом засвоєння і внутрішнього прийняття моральних норм, які набувають регулюючої сили та зумовлюють поведінку малюка, – є моральність, гуманність. Звичка гуманної поведінки визначається як складний спосіб поведінки, здійснення якого набуває для дітей характеру потреби діяти узгоджено, домовлятися, поважати колективний задум, підкорятися загальним правилам, вміти співпереживати, проявляти дружелюбність і взаємодопомогу та співчуття.

Список використаних джерел

1. Кононко О. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : (системний підхід). Київ : Стилос, 2000. 336 с.
2. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів. Шкільний світ. 2005. № 45 (грудень). С.4-11.
3. Кривошея Т.М. Педагогіка Василя Сухомлинського в гуманітарно-ціннісних вимірах ХХІ століття. Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: Збірник матеріалів регіональних педагогічних читань. Вип. № 4. Вінниця, 2008. С. 5 – 8.
4. Мороз О. М. Критерії, показники та рівні сформованості гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку. *Наукові та освітні трансформації в сучасному світі: збірник матеріалів Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції* (м. Чернігів, 15 липня 2021 року) / Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій, м. Чернігів. Суми: ТОВ НВП «Росток А.В.Т.». 2021. С. 272-273.
5. Поніманська Т. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку : [монографія]. Рівне : РДГУ, 2006. 352 с.

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Вікторія Містюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.В. Мнишенко, доктор філософії (PhD), старший викладач,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

ARTISTIC AND AESTHETIC EDUCATION OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

Viktoriia Mistiuk, master's student Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical
University (Ukraine)

Анотація: У статті розглянуто наукові підходи до організації художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах сьогодення. Проаналізовано погляди вчених щодо змісту та завдань цього напрямку виховної роботи, а також окреслено ефективні педагогічні стратегії, що сприяють безперервному науково-